Ціна 10 центів.

СВОБОДА SVOBODA
недільне видання SUNDAY EDITION

Ч. 41. (326). Рік LX. 7. Грудня 1952. — December 7, 1952. No. 41. (326). Volume LX.

В. Січинський

ДМИТРО ЛЕВИЦЬКИЙ ТА ЙОГО ШКОЛА

(1735 р. - 1822 р.)

Славний український мистець Дмитро Левицький — один з найбільших велетнів української мистецької культури, маляр-портретист, що стоїть поруч найбільших імен світового значення. Розпочав він нову сторінку українського малярства побароккової доби та створив нову українську школу портретового реалістичного малярства новіших часів.

Дмитро Левицький був сином славного київського ґравера і маляра Григорія Левицького-Носа. Народився в Києві 1735 року, дитячі роки провів у містечку Маячці на Полтавщині та вчився в Київській академії. Нема сумніву, що основну мистецьку освіту здобув у свого батька. Вже 17-річним хлопцем, разом із своїм батьком, брав він участь у розписі Андріївської церкви в Києві. Третім мистцем, що виконував цю працю, був Олекса Антропов (1716 р. - 1795 р.), надісланий з Петербурґу. На підставі цього факту, російські мистецтвознавці придумали цілу історійку, що Дмитро Левицький вчився у „петербурзького" російського маляра Антропова, що мав у Петербурзі цілу малярську школу, ще перед заснуванням Академії мистецтв. А тимчасом можемо подати документальні дані, що сам Антропов теж був українцем. Фіорілло в часописі „Худож. Ґазета" (Петербурґ 1838 р., ст. 549) каже, що учні О. Антропова, „як і він сам, — малоросіяни", бо так було зазначено в сповідальних книгах церкви „Різдво на Пісках" в Петербурзі! Серед праць самого Антропова, крім портретів, був відомий „портрет малоросійського гетьмана в національному одязі". Своє прізвище „Антропов" одержав мистець при хрищенні, як це звичайно робили на Московщині, коли христили нешлюбну дитину. Відомо також, що батьком Антропова був український козак на російській службі в Петербурзі. Також молодший брат Олекси Антропова — Микола (1733 р. - 1799 р.) був мистцем і займав спеціяльну посаду при царському дворі „кресляра для креслення прикрас на бенкетних столах" (За Собком).

Дмитро Левицький, очевидно, мав зв'язок з Антроповим після його виїзду з Києва і, коли сам поїхав до Петербурґу в 1761 році, то О. Антропов опікувався своїм земляком при його перших заходах у Петербурзі. В ті часи північна столиця старалася скупчити в себе кращі мистецькі й наукові сили. Але наш молодий мистець не міг знайти собі в Петербурзі серед російських малярів жадного вчителя, які хоч би здалеку дорівнювалися його батькові. Російські дослідники, що хотіли обов'язково знайти „впливи" на Дм. Левицького петербурзького осередку, спромоглися лише на здогад, що Дмитро Левицький приватно вчився у професорів Петербурзької академії мистецтв — француза Лягрене і венеційця Валеріяні, проф. перспективи і театральної декорації. Проте зовсім певно стверджено, що наш мистець не був студентом академії і вже на другий рік свого перебування в Петербурзі став „вільно-практикуючим" мистцем. Очевидно, що 36-річний Дм. Левицький приїхав до Петербуґу вже зовсім виробленим мистцем і не було потреби йому ще вчитися ні в щойно заснованій Академії мистецтв, ані в інших мистців-чужинців, що заповнювали Петербурґ.

Успіх нашого мистця в столиці російської імперії був незвичайний, став він не тільки модним, але найвизначнішим портретистом Петербурґу. Коли в 1770 році Петербурзька академія влаштувала мистецьку виставку, в якій взяло участь 3 чужинці, 2 українці і 2 росіяни, то Дм. Левицький зайняв перше місце. Це дало йому також звання „академіка", наступного року стає він професором академії, а в

В. Боровиковський. Портрет Д. Г. Левицького

1776 р. „радником академії". В 1787 р. наш мистець просив академію про звільнення „через слабость здоров'я й зрінія" і на основі академічних привілеїв — призначити „по приміру прочих пристойним пенсіоном". Але рада академії дала йому лише половину належної пенсії, зовсім непристойного розміру — всього 200 карбованців на рік. Саме прохання Дм. Левицького, писане гарним козацьким (київським) скорописом; хоч вважають, що лише самий підпис належить Д. Левицькому — теж таким самим київським скорописом. Після звільнення з академії мистець повертається на Україну, але по 7 роках знову працює при царському дворі, як „придворний портретист". Як високо цінилася праця Д. Левицького, свідчать факти, що в Петербурзі він одержував від приватних осіб за один портрет по 300-400 карбованців. Десь у перших роках XIX ст. „конференц-секретар" Петербурзької академії А. Лабзін, пропонував Д. Левицькому посаду інспектора академії. Але наш мистець, в листі до А. Лабзіна, відмовився від цієї посади, мотивуючи це так: „Я й за собою не умію надзирать, как же я осмілюся принятися за надзирательство за другими!" В 1807 р. та ж академія призначає мистця радником академії, мотивуючи тим, що Дмитро Левицький „спряв славі академії".

*

Історики мистецтва ставлять нашого мистця на найвищий ступінь. Французькі мистецтвознавці ріняють його з найкращими французькими майстрами доби. Paul Mantz, з приводу праць Дм. Левицького, виставлених на всесвітній виставці в Лондоні в 1862 р., писав, що це „сильне, прекрасне малярство". Російські історики, хоч як старалися „замазати" походження мистця, все таки не могли не дивуватися вийнятковій появі такої величини.

Бенуа зазначає, що „Левицький походить з місцевости (!) й осередку безмежно культурнішого, ніж тодішній Петербурґ і навіть вищі верстви петербурзького товариства" („Русская живопись XIX в.", Петербурґ, 1901 р. ст. 10).

Сідоров дивується: „Що дуже цікаве — так це походження більшости (найвизначніших мистців у Петербурзі) з України — Півдня Росії" („Русскіе портретисты, Москва, 1923 р.).

Ґнєдіч стверджує: „Твори Левицького належать до найкращих досягів европейського портретового мистецтва XVIII стол. Поруч з ними не тільки мистецтво Райнольда виходить шорсткою і холодною віртуозністю, але й музична творчість Генсборо здається дуже підробленою".

Дмитро Левицький, перейнявши від українського барокко все найцінніше і найкраще, створив нове реалістичне мистецтво і нову школу портретового малярства. При своїй великій продуктивності, про що свідчать понад 100 праць мистця, він був різноманітний і вигадливий, умів віднайти психологічні моменти в портреті, підкреслити тип і соціяльне походження портретованого, з тонким гумором відзначити вади особи, вказати на індивідуальні, інтимні особливості портретованого. А крім того, блискуча рисункова техніка, багата кольористична скаля, ніжні, тендітні барви схожі на емаль, глибокі темні тони тла портрету, удосконалена композиційна метода — роблять його портрети особливо привабливими та цінними .

В перших працях мистця є впливи найкращих французьких малярів, але розуміється, не з кола тих другорядних мистців, що були в Петербурзі. Французькі та інші портрети доби рококо знав наш мистець ще в Києві, що був справжнім осередком мистецького життя, і звідти привіз він до Петербурґу все своє уміння. Російський мистецтвознавець Ґнєдіч дивується, що Д. Левицький „навіть не побувавши за кордоном (!), був одним з тих авторів, що могли стати поруч з англійськими й французькими мистцями XVIII ст."

В портретах петербурґської верхівки, різних маґнатів, царедворців, дітей царської родини, напудрованих дам з манірними усмішками та „елеґантними" позами є, розуміється, багато робленої ефектовности, переборщеної „ґалянтности", що якнайкраще віддає характер і стиль легковажного рококо, приперченого напівазійською розкішшю. Зокрема в портретах московських генералів, міністрів, достойників, „царственних особ" бачимо цілу безодню пихи, зарозумілости. За зовнішнім виглядом фіґур, прикрашених пишним одягом, золотими мундурами, орденами, дорогими стрічками, в їхніх душах таїться тупість, дурощі, обмежезність, жорстокість, тиранство. Відомі „смолянки" — себто серія портретів вихованок аристократичного Смольного інституту, мають багато ґраціі, милого усміху, привабливости цих не конче аристократичних і не зовсім ще зіпсутих дівчат.

Зовсім іншого характеру портрети, у виконанні Д. Левицького, з його ближчого оточення, людей науки й мистецтва. Вони повні правди й щирої безпосередности, вони емоційні і переконливі, роблені з великою симпатією до портретованих осіб, перейняті притягаючою інтимністю. „Вони переслідують вас, як знайомі" — каже український дослідник середини XIX стол. Горленко. До таких належать портрети батька, брата, дочки, філософа Дідро, Дмітрієва (видавця сатир на російських „дворян").

В портреті батька — Григорія Левицького, з високим відкритим чолом і розумними очима, бачимо благородну, вдумливу людину, з інтелектуальним і духовим багатством.

Портрет славного французького філософа й публіциста, видавця „Енциклопедії" Дідро знайшов найкращі оцінки мистецької критики. Дідро перебузав у Петербурзі 5 місяців 1773 р., і тоді Дм. Левицький мав можливість з ним познайомитись. Французький дослідник Люї Рео, що мав можливість бачити портрет Дідро в публічній бібліотеці в Женеві, де він переховується й досі, писав, що це „дуже добрий портрет, подібніший і проникливіший, ніж

(Закінчення на ст. 2.)

(Закінчення з 1-ої ст.)

портрет роботи Ван Лоо... Це єдина праця, яка може в Західній Европі дати поняття про великого портретиста". Також і самого Дідро не задовольняли численні його портрети у виконанні чільних европейських малярів, і лише портрет у виконанні Дм. Левицького він передав у заповіті своїй дочці, як свій найкращий портрет.

Найбільший розцвіт творчости нашого мистця припадає на 70-80 роки XVIII стол., але ще наприкінці сторіччя дав він досконалі твори високої техніки, спокійної, зрівноваженої форми та гармонійного, глибокого кольориту (портрети Ол. Дмітрієва-Мамонова, М. Рєпіна та інші 1790 р.-1792 р.).

Дуже мало нам відомо про приватне життя нашого великого портретиста. Він, як кажуть, був гостинний і в поводженні з людьми ласкавий. Найприкріше, що навіть невідомо, де вмер і де похований. Згадуваний уже мистецтвознавець XIX стол. Горленко слушно каже, що різні російські мистецькі критики, як Стасов та інші, „викривально-тенденційно" обвинувачували Дмитра Левицького, що він, мовляв, малював портрети лише значних осіб, але не подбали про те, щоб знайти і дослідити документи про життя і творчість великого мистця!

За новішими дослідами відомо, що зимою 1820 року Дм. Левицький виїхав з Петербурґу на Україну, а про його поворот до Петербурґу нема жадних звісток. Таким чином виходить, що Дмитро Левицький вмер на Україні, у глибокій старості на 87-му році життя, дня 4 квітня 1822 року.

Значення Дм. Левицького в історії українського малярства новіших часів епохальне. Він створив нову українську школу реалістичного малярства, до якої належали такі визначні українці, учні Д. Левицького, як І. Саблучок, К. Головачевський, Л. Миропольський, С. Маяцький, Л. Калиновський. Кожний з них — це поважна мистецька сила.

Іван Саблучок (1735-1778), був вивезений хлопцем з України до Петербурґу як співак. В Петербурзькій академії вчився у проф. Дм. Левицького і вже в 1760 р. одержав звання академіка, а з 1761 р. став професором академії. З 1767 р. керував „Рисувальними клясами" Харківської колеґії, а з 1770 р. вищою клясою малювання. Вмер 17. XII. 1777 р. від сухіт.

Кирило Головачевський (1734-1823), родом з м. Коропа на Чернігівщині, визначний портретист, після вступу до Петербурзької академії в 1758 р., наступного року був уже асистентом, з 1765 р. — академіком, з 1767 р. — професором, з 1771 р. — інспектором академії.

Леонтій Миропольський (1759 - 1819) 1794 року одержав звання академіка портретового малярства в Петербурзькій академії.

Маяцький Семен, син українського священика, з 1767 р. вчився у рисувальних клясах при Харківській колеґії, згодом в Петербурзькій академії у Дм. Левицького. Левицький писав про Маяцького, що він „звірського нрава і глупого каприза не мог ніяк істребить" і що Маяцький „подтвержав мні всегда о своїй вольности і учености семинарской... требуя ото всіх о себі уваження", але в той же час Левицький говорить про мистця: „Об успіхах в живописи сумніваться не можно, єсли би не ввошло в мозг єго самолюбіє". З 1776 р. Маяцький став учителем рисувальних клясів у Харкові, де з 1777 р. керував вищою малярською клясою.

Калиновський Лаврентій, походив з української старшинської родини. З 1767 р. вчився в рисувальних клясах у Харкові у І. Саблучка, а з 1773 р. у Петербурзькій академії у Дм. Левицького. Останній писав про Калиновського, що він відзначається „хорошим кравом і поведенієм з прилежностию к ученію". Коло 1782 року Калиновський їздив за кордон удосконалюватися, а з 1783 р. став керувати вищою малярською школою Харківської колеґії.

Дмитро Левицький в Петербурзі спричинився також до того, що російське малярство покинуло закостенілий іконописний шабльон та вийшло на широке поле европейського мистецтва. Як зазначено вище, учнями Левицького були переважно українці. З учнів-росіян кращі були С. Щукин, Яковлев і А. Варнек (німецького походження).

Олег Лисяк

ЗМІНА, НАПЕВНО, ПРИЙДЕ!

(Нарис)

Ніч була темна, як дно пекла. Накрапував тонесенький дощик і, лише добре напруживши очі, можна було побачити обабіч долини її високі береги. Час від часу вискакували з темряви, що нависла над нами, яскраві вогники, і чути було гук пострілу. За хвилину протяглий свист, що переходив у рев, віщував про наближення смерти. Її вистрілювано з большевицьких піхотних, танкових та важких гармат, що спрямовували свої жерла на єдину дорогу вздовж долини. Я пригадав слова лікаря, сказані сьогодні опівдні, коли я стояв ще перед входом до долини на останньому перев'язному пункті дивізії, за бойовою лінією. Лікар, що стояв перед напіврозбитою хижкою в свойому закривавленому халаті, почастував мене циґаркою, подав ґалянтно вогню і мовив:

— Їдете туди? Раджу вам, друже, їхати вночі... Вже після носильників їжі і після того, як мені привезуть останній транспорт пацієнтів до моєї „клініки". Чорт побери! Що я був би дав за таку практику перед війною! — закінчив з надумою.

А потім знов:

— Отже кажу ще раз: рушайте вночі. Тоді знайдете й сотника, якого вам треба, і він поведе вас на обхід становищ. Якщо це ще можна взагалі назвати становищами, — закінчив. Потім він погасив дбайливо циґарку і повернувся знову до своєї напіврозбитої „клініки", звідки знову виносили до санітарного авта якогось позшиваного кандидата на посмертне відзначення.

Так, лікар мав рацію, і я переконався в правдивості його слів тоді, коли вперше виставив носа понад рівень рова, що вів уздовж шосе. Протяглий свист серії з „максима" та слідком за ним, кілька грибів диму й землі, що їх вирвали з шосе поціли середнього гранатомета, свідчили про чималі запаси набоїв і непоганих стрільців у большевиків. За хвилину гепнув ще набій піхотної гарматки, і тоді не лишалося нічого іншого, лише вповзти в потічок під залізний живіт танка, що стояв під вербою. Там перечекав я і вимарш носильників їжі, що вийшли з бляшанками на лінію фронту, а коли на шосе перегули вже стогони ранених, що їхали з протилежного боку до докторової „клініки", я вирішив, що час і мені вирушати.

Знавці терену казали, що треба орієнтуватись на дзвіницю. На жаль, ця архітектурна пам'ятка належала вже до минулого, і тому я деякий час плутався в темряві між кінськими трупами, попереверетаними плотами, ямами від ґранат і залишками будинків, поки натрапив на квартиру командира батальйону сотника Гонти, що заступав свого убитого вже командира. Коротке зголошення, і я вже сидів на лаві. Я сподівався заснути вночі на розкиненій по долівці соломі. Даремна сподіванка! Не тривало й п'яти хвилин, коли сотник застібнув пояс, взяв у руки швидкострільний карабін і півголосом сказав:

— Ну, вже час! Надходить година духів!

З долівки піднялись без зайвого поспіху, але й без зволікання декілька постатей. Адьютант сотні, двоє вістунів, шофер. Цей останній звернувся до сотника тоном, що його допускають у розмові з командиром тільки після того, як з ним проспано вже не одну ніч на соломі, вистріляно не одну скорострільну стрічку і як рятують життя один одному підлеглий і зверхник бодай тричі на день.

— Їдемо... чи може йдемо, пане сотнику?

— Їдемо, звичайно! Доки можна, їдемо, а потім підемо...

Сотник звернувся до мене:

— Може, й ви приєднаєтесь до нашого товариства? Це ж для кореспондента надзвичайна нагода.

Я буркнув щось про три безсонні ночі, про мої сумніви щодо „надзвичайної нагоди", —

Д. Левицький. Портрет президента Петербурзької академії мистецтва А. Кокорінова

але, мабуть, буркнув лише в душі, бо почути можна було таке:

— Гаразд, пане сотнику!

Бо як можна було в такім становищі сказати щось інше?!

Шофер, високий і білявий, вийшов, а за хвилину можна було почути, як завиває на високих оборотах мотор фольксвагена[1]).

Авто важко боролося з болотом. Ми проїхали вже, мабуть, зо два кілометри, коли ворог зовсім певно почув і зльокалізував наш самохід. Ясні цівки вогню трасуючих куль пролітали раз-по-раз коло авта, і мені доводилось кожного разу прихиляти голову, сидячи плечима до переду авта, з ногами, звішеними на задню стінку.

—Можна ще їхати, Миколо? — чути було щохвилини спокійний сотників голос, і йому відповідав різкий, холодний тенор з-над стерна:

— Можна, пане сотнику . . .

Спереду озвались голоси:

— Хто йде?

— Хто такий?

Вистачило одного сотникового слова — і стійковий стояв уже коло нас. Спереду горіла хата, і полум'я якось дивно нагадувало неони. З-під стодоли важко підвелася якась постать у ґумовому плащі з забандажованою головою. Хитаючись, підійшла до нас кілька кроків, але я присягну, що я почув приписаний стукіт закаблуків, коли постать, осяяна кривавими неонами пожежі, доповіла:

— Хорунжий Станко, друга чота, доповідає: шість ворожих атак відбито протягом дня; стан чоти: сім стрільців, двоє підстаршин, один старшина.

Я присягнув би теж, що сотників голос задрижав, коли він сказав:

— Дякую!

А через секунду трохи іншим тоном:

— Відпочиньте, хорунжий. Що вам?

— Пошкрябали. Але це дурниці. Чи прийде зміна, сотнику?

— Прийде, сьогодні прийде! Їдуть танки й піхота. Ось він, — сотник показав рукою на шофера, — приймав телеграму із штабу.

З-над стерна озвався різкий, холодний тенор:

— Зміна прийде напевно . . .

Сотник присів під стодолою і на знак, що офіційна частина закінчена, відіп'яв польову баклажку від пояса.

— Пийте, — подав її Станкові: — коньяк. Словацький коньяк. Кажуть, добрий. Випийте за зміну!

— За зміну, що прийде напевно! — загув наш малий хор, а в ньому горував холодний шоферів тенор.

. . . І так ішли чота за чотою, окопи за окопами, розвалені хати, землянки. Проходили постаті з забандажованими обличчями, руками. І всюди той самий рапорт: старшина і вісім стрільців, старшина, троє підстаршин і дев'ять стрільців . . . Чота третя, важка сотня, чота перша . . . І всюди одне лише питання про зміну. І кожного разу та сама відповідь: зміна прийде напевно!

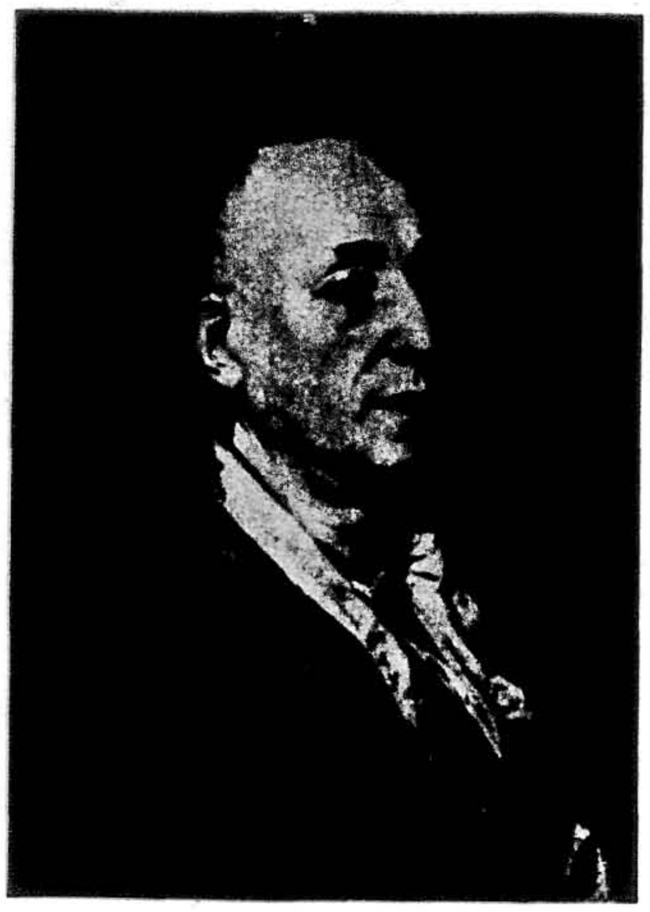
Коли вже спорожнилась баклажка і коли один з двох вістунів залишився назавжди в якомусь рові, а адьютант сотні забілів бандажем перев'язаної руки, сотник, обійшовши всі становища, вирішив, що час повертатись. За нами палало в рясних пожежах село, що його боронив батальйон, а перед нами темніла чорна прірва ночі. Обабіч нас далі грали ворожі скоростріли, повітря прошивали вогні фосфорових куль і клекотіло, як у казані.

Авто завило знову на високих оборотах. Я не мав ще часу розмоститися (місця було більше — один вістун залишився), коли кілька добре поцілених вибухів дали нам знати, що ворог має добрі вуха і хоч нас не бачить, але, напевно, добре чує.

Шофер прів коло мотору, намагаючись вирвати авто з густої багнюки, і мотор співав щораз вищими тонами. Я машинально схопився пальцями лівої руки за мій талісман-сиґнет, а на уста вибігла якась не то молитва, не то прохання . . .

Раптом адьютант скрикнув дивним голосом і повис униз головою на задньому сидінні. Я

[1]) Назва німецького „масового" авта.

Д. Левицький. Портрет філософа Д. Дідро

шарпнув його рукою, але він не відповів.

З переднього сидіння озвався сотників голос:

— Нема ради, панове. Зробили з нас піхоту. Висідаймо!

Я схилився ще, щоб узяти з дна ящика мій автомат, і в цю мить почув, як щось ясно дзвенькнуло. Перстень, мій перстень зіслизнув по намазаному слизьким болотом пальці! Але не було часу думати! Оглушливий вибух, що підкинув сліпучий фонтан болота й заліза, приголомшив всі мої жалі за пам'ятковою біжутерією. За декілька ступнів далі я наткнувся на темну постать. Це був сотник, а коло нього стояв шофер. А решта!?

— Решта лишилась, — немов відповідаючи на мій запит, сказав сотник. — Але нема часу, ходімо до квартири. Треба телефонувати по зміну.

— Зміна прийде напевно, — сказав праворуч від мене холодний тенор. — Послухайте, пане сотнику!

Ми пристояли. Серед шуму, гуку й клекоту можна було почути виразно шум важких моторів. Моторів, що їдуть на зміну, на допомогу! Це танки. А за танками піхота. Піхота, що прийде на зміну шістьом стрільцям із сьомої сотні, тим п'ятьом з четвертої чоти і тим — з важкої сотні!

— Зміна мусить прийти, — потвердив ще раз холодний тенор коло мене. — Інакше не було б порядку.

— Маєш рацію, друже. Не було б порядку, — засміявся тихо сотник. — Ну, ходімо, хлопці! Шкода лише тих, що лишились. І авта, — додав по хвилині.

— Авто буде. А за зміну хтось мусить платити. Завжди треба за все платити, — сказав тихо шофер.

Минаючи величезні залізні потвори, що в темряві ночі йшли в протилежний від нашої ходи бік, на фронт, на зміну, — я подумав, що якщо платою за моє життя цієї ночі мав бути мій сиґнет, то хоч як мені його жаль, — нехай уже буде. Завжди ж треба платити!

. . . .

Сіріло, коли я вийшов на ґанок хатки. Здалека доходив глухий гул віддаленої гарматної перестрілки. Танки зробили своє вночі. Під горбком вив мотор якогось авта, що його шофер намагався виїхати під хату. Ще хвилина — і під вишнями перед хатиною появився . . . наш фольксваґен. З заднього сидіння звисав перехилений через борт труп адьютанта, а на передньому сидів високий білявий шофер, який саме загальмував машину.

— Я ж казав, що авто буде — сказав він своїм холодним тенором. — Ще треба поховати цього бідолаху. Допоможеш?

Я мовчки перехилився через борт авта, щоб узяти за ноги трупа. Під його чоботом щось блиснуло.

Один короткий рух — і в моїй руці опинився мій перстень. Мабуть, таки судилось нам не розлучатись.

— О, мертві дають тобі дарунки, — засміявся шофер. — Твій? А ну, покажи!

Я дав йому в руку.

— Гарна штучка, — сказав по хвилині, повертаючи перстень. — Твої літери?

— Так! — відповів я, надіваючи перстень на його місце — на середущий палець правої руки. — Або ні, дуже вільно тримається. Руки похуділи. Краще йому буде на шиї!

Я здійняв із шиї „значок смерти" і нанизав золоте кільце на шнурок.

Шофер дивився на ці всі маніпуляції з потурливою усмішкою.

— Маєш щастя, брате. Майже таке, як оті, там, на передовій лінії, що дочекалися зміни . . .

І гордо додав:

— Я ж казав, що зміна прийде . . .

НІКЕ З САМОТРАКІЇ

Мабуть, немає культурної людини, що не знала б з малюнків богині Ніке (Перемоги) з Самотракії. В минулому сторіччі її знайдено на острові в північно-східній частині Егейського моря, і тепер з неї окраса Люврського музею в Парижі як один з архітворів, що їх створив людський геній. Мармурова статуя богині стоїть спереду корабля з чудово вирізьбленими згортками одежі, що віддають усю силу супротивного вітру і непереможного руху вперед. Хоч у фіґури не збереглася ні голова, ні руки, могутні крила за плечима підносяться в переможному пориві, здається, перемагають усі перепони. Образ цієї богині Перемоги — як праобраз України — майстерно зобразив у своїй поезії Євген Маланюк:

> **. . . З одірваною головою,**
> **Безумна і посмертно-біла,**
> **Вона несе над полем бою**
> **Своє сліпе й крилате тіло.**
>
> **Але в руках, у тьму простертих,**
> **В несамовитій силі руху —**
> **Така страшна погорда смерти,**
> **Таке сліпуче сяйво духа.**
>
> **Що кам'яніє скудний розум,**
> **Заблуканий в словесних пущах,**
> **І шкіра терпне, і морозом**
> **Проймає теплі жили сущих . . .**

В 1938 р. група професорів з Нью-йоркського університету, у співпраці з представником паризького Люврy, почали розкопувати місце, де знайдено статую. Це було 1950 року, і перші розкопи увінчалися сенсацією: знайдено праву руку богині Перемоги. Розкопи йшли далі, і за два роки дослідів стало можливим відтворити собі оточення, серед якого в давнину стояла статуя. Знайдено будову, з IV ст. до Н. Х., що її заклав один з рідні Олександра Великого. Тут серед дорійської колонади монументальні сходи ведуть до вівтаря, поставленого на виступі скелі. Навколо були збудовані сидіння для учасників святкувань, і, власне, тут, вище театру, стояла в давнину статуя нашої Перемоги. Навколо її підвищення був у давнину фонтан, і цього року влітку відкопано водопровід, яким текла вода до цього фонтану. Отже, мармурова підстава в формі корабельної прови, на якій стоїть крилата богиня, була оточена водою, і це мусіло давати величну ілюзію дійсности.

Побіч цих важливих відкрить знайдено таблиці з написами таємничим письмом, якого досі ще не розгадано. Учені припускають, що це письмо — давнє тракійське, з VI ст. до Н. Х., і що написи зроблені тракійською мовою, якою колись говорили на частині Балканського півострова. Крім того знайдено різні гроби, поблизу колишнього міста Самотраки, обведеного ґіґантськими мурами. В цілості всі ці знахідки дозволяють відкрити край заслони, яка оповиває загадку святилища „великих богів" на острові Самотракії. Розкопи ще далеко не закінчені і будуть продовжені найближчого року.

ЩЕ ПРО ШЕРЕХІВ „НАРИС"

Нещодавно вийшов у виданні Наукового товариства ім. Т. Шевченка „Нарис сучасної української літературної мови" Юрія Шереха. Це велика книга, аж на 400 ст. нормального книжкового формату, — явище просто нечуване в нашій еміграційній видавничій практиці, якщо не рахувати „Енциклопедії українознавства" того ж таки видавництва та деяких т. зв. „пропам'ятних книг" наших асекураційних організацій. А як узяти на увагу те, що це новий науковий курс сучасної української літературної мови (хоч автор і подає його з певними в цьому розумінні застереженнями) та що його написав відомий мовознавець, то можна сказати, що тих двох рецензій, які досі появились, — „Важлива праця про українську літературну мову" д-ра Ярослава Рудницького („Нові Дні" ч. 31 за 1952 р.) та „Нарис сучасної української літературної мови" д-ра Костя Кисілевського (недільне видання „Свободи" ч. 27 за 1952 р.), ще дуже мало. Ця праця, безперечно, заслуговує на більше обговорення. Тим то й ми хочемо забрати голос у цій справі. Ми хочемо коротко розглянути її методологічний бік, її побудову, деякі лінґвістично-теоретичні моменти, дещо з термінології і дещо з опису фактів української літературної мови.

Методологічну основу цієї праці визначає сам автор у передмові. Він пов'язує її з „потужною наукою" Ф. де Соссюра, але не з стриженевим соціологічним її напрямком (Мейє, Вандрієс, Сепір), а з празьким лінґвістичним гуртком (Н. Трубецкой, Р. Якобсон, Д. Чижевський і ін.), що підкреслював фонологічний принцип дослідження мови. Правда, він згадує й інші „льокальні" відгалуження школи Ф. де Соссюра, але за „Прагу" промовляє його згадка про В. Сімовича, про його замір видати такий (фонологічний, В. Ч.) „ґрунтовно новий курс" української мови і „спадкоємне" поєднання з тим заміром власного курсу. Але те, що пише автор у передмові, методологічної основи його праці не вичерпує. З її побудови й матеріялу знати ще виразний відгук совєтських теоретично-лінґвістичних шукань 30-их років, коли тамошнє мовознавство повернулось було до Потебні, Шахматова й Богородицького. На Україні ці шукання репрезентувала харківська група мовознавців на чолі з Булаховським. Через те нам його методологічна позиція не видається такою „свіжою", як сам автор думає. Крім того, нам здається, що автор чималою мірою викривлює історичну перспективу, коли цю свою позицію подає як „далеко глибший метод" „опрацьовувати мову як систему, ніж це було 20 - 30 років тому, коли ще панували з граматиці традиційні методи, оперті не стільки на мовознавчі критерії, скільки на логічні або психологічні" (передмова). Бо якщо двадцять років тому (це 30-ті роки) в Росії й на Україні мовознавство повернулось було до психологічного напрямку Потебні й Шахматова, то чому це була „традиційна метода", коли перед нею, в 20-их роках (отже тридцять років тому) в нашому мовознавстві панувала формальна школа Фортунатова — Пєшковського — Петерсона? Та й наш мовознавець О. Синявський свої відомі „Норми" побудував на формально-лінґвістичній теоретичній основі! Через те ми б не схильні були перебільшувати й заслуги празького фонологічного гуртка в розумінні „опрацьовування мови я к с и с т е м и" (підкреслення Шерехове), бож і поняття фонеми було відоме багато раніш (Бодуен-де-Куртене, Ф. де Соссюр), і мову як систему попередні школи (напр., ті ж таки формалісти) вивчали не згірше.

Вийшовши з отих своїх теоретично-методологічних передумов, Юрій Шерех і побудував відповідно свій курс. В ньому маємо такі розділи: 1. вступ (без такої назви), що в ньому автор розглядає „головні мовознавчі дисципліни", „три підходи до явищ мови" і „основу (діялекту, В. Ч.) української літературної мови", 2. „Слово" (основи лексики і семантики), 3. „Речення" (синтакса; тут він дав і елементи „поетичної синтакси", назвавши це „синтаксичною стилістикою"), 4. „Слово в реченні" (частини мови, морфологія), 5. фонема і звук (звуковий склад української мови) і 6. „Додаток" („засади українського письма й правопису").

Перші два розділи із вступу логічно не належать до „нарису української літературної мови", але й не можна сказати, що вони зайві. У наших еміграційних умовах, де всякі аматори й дилетанти не тільки баламутять ширшу публіку своїми газетними вправами на мовні теми, а й тероризують наших мовознавців, такі „елементарні для науковців речі", як пише автор, дуже й дуже потрібні: це наукова протиотрута на пошесть дилетантства. Такими ж теоретичними відомостями пройнятий і великий розділ про „слово". Тут автор одночасно подає ці відомості і характеризує лексичний склад української мови. І це теж добре, бо саме з приводу „слова" наші аматори найбільше й збивають бучі. Це походить від того, що слово, сказати б, найвідчутніше явище мови, і його найлегше зауважити навіть нефахівцеві. Але це не значить, що для його розуміння не потрібні науково-теоретичні знання, і Шереховi відомості дуже тут допоможуть. Правда, він не спромігся дати в цьому розділі, як про це скажемо далі, достатньої ясности (у визначенні „слова"), дав дещо зайве і значно попсував справу неправильними фактами з української мови (про це теж буде мова далі), але корисні теоретичні відомості таки й тут переважають.

Нам цілком ясно, що огляд лексики української мови Шерех дав за прикладом совєтських підручників, таких курсів, як „Русский литературный язык" Булаховського чи „Підвищений курс української мови" (гуртова праця за редакцією того ж таки Булаховського). За „історичний зразок" був у цьому, здається, підручник російської мови Богородицького. Тільки в Богородицького цей розділ стояв наприкінці, а на початок курсів висунуто його під впливом Марра, що натискав на вивчення семантики в противагу формалістам, що вивчали форми. Немалу ролю відограло тут і „вкорінювання" марксизму в мовознавство, зокрема „спадщини" Леніна. Тільки ж, відзначаючи ці „мотиви", ми не кажемо, що такий розділ у курсах не потрібний, навпаки: він дуже потрібний, бо без відомостей про слово не можна ж взагалі скласти уявлення про мову. Інша справа, чи зручно його давати на початку курсу. Адже для визначення слова потрібні відомості і з фонетики („фонетичні межі слова"), і з морфології (морфеми, словотвір і словозміна), і з синтакси (його функції в реченні, контекстове зумовлення семантики).

Але тут ми підійшли до питання про „парадоксальну" побудову Шерехового курсу взагалі. Як ми бачили з переліку розділів, вони йдуть у нього навпаки, не так, як у „традиційних" підручниках. Тут він „перевищив" навіть совєтські підручники, бо якщо, наприклад, у „стабільних" совєтських підручниках на початку граматики давали тільки загальні відомості про речення (не більше однієї сторінки), а далі йшов „традиційний" порядок (фонетика, морфологія, синтакса), то в Шереха спочатку йде синтакса, потім морфологія і аж наприкінці фонетика. Це в нього випливає, очевидячки, з тієї теоретичної передумови, що мова — система, що всі складники мови усвідомлюються в найменшій закінченій одиниці мови — реченні. У совєтських умовах тут фіґурував ще мотив „діялектики в реченні" (за чернетковою заміткою Леніна). Але, на нашу думку, переконливих даних щодо такого порядку немає. Система ж мови така, що в ній усі складники взаємно переплітаються, і ніщо окреме не може існувати без чогось іншого, тим то завжди доводиться щось „витинати" з цілости. Але в наукових методах це звичайне явище, і його ніякими комбінаціями не обминути. Проте, якщо говорити про мовний матеріял, то саме синтакса потребує чи не найбільше попередніх відомостей. Для зрозуміння, наприклад, речення треба знати, що таке слово, його семантику й морфологію, треба знати частини мови, що виступають у реченні як його члени, треба знати чергування приголосних чи чергування голосних у відмінюванні деяких іменників, що допомагають утворити форми словозміни, а ці форми виступають як засоби зв'язку між словами; інтонаційне оформлення речення — це теж звукове явище. Тим то „традиційні" граматики й слушно відсували синтаксу на кінець курсу, і через те Шерехова побудова здається нам просто абсурдною. Бо читач у нього буквально з першого речення нахопиться на всякі труднощі, що випливають з такого порядку. Так, визначаючи в четвертому параграфі поняття слова, він говорить про форму слова, але що таке форма слова, це можна з'ясувати тільки в граматиці. І таких прикладів можна б навести багато. Ці труднощі збільшує й те, що курс призначений не тільки для фахових читачів. Але й фахівцям треба знати, як даний автор трактує те чи те граматичне поняття, в даному разі поняття форми слова, бож, як відомо, різні мовознавці розуміють його по-різному.

Це така клітка, кістяк Шерехової будівлі (користуємось його улюбленим порівнянням). Тепер цікаво довідатись, яким теоретичним цементом позліплювані окремі цеглинки його курсу, інакше сказати, як він теоретично усвідомлює окремі явища мови, її складники. На жаль, за браком місця ми можемо зупинитися тільки на деяких із них, переважно на тих, що особливо потребують критичного розгляду.

„Що таке слово?" — ставить питання автор на початку свого курсу і, проаналізувавши великий фактичний матеріял аж на чотирьох сторінках, відповідає: „Це група звуків, що виступає в кількох формах, відміняючися відповідно до законів мови, і вона має не одне значення, а певну суму значень, прямих і переносних, зв'язаних одначе між собою єдністю поняття" (ст. 16). Це визначення аж ніяк не задовольняє, бо майже до кожного з його моментів можна „причепитися". Чому, наприклад, тільки „група звуків", коли перед цим він і сам згадує та й у дійсності так є, що й один звук може бути словом (прийменник В, сполучник І)? Чому обов'язково тільки відмінювані, коли є й невідмінювані? Чому семантично слово треба розскіплювати не тільки на прямі й переносні значення, а й на такі, як от „посуда (корабель) пішла під в о д у" та „я люблю подорожувати в о д о ю"? Чому автор вважає, що „однина й множина іменників, суворо (? В. Ч.), кажучи, мусіли б розглядатися як окремі слова"? Як відомо, визначень слова в мовознавстві дуже багато, але є серед них і такі, що більш-менш задовольняють, як от у Фортунатова. Не можна згодитися і з Шереховим визначенням фразеологічного звороту (ст. 20). Справа в тому, що його значення не тільки „не дорівнює сумі значень його складових частин", а здебільшого й зовсім не випливає із тих складових частин (слів). У звороті „генералові на руку ковінька" ні „рука", ні „ковінька" не мають ніякого відношення до його значення — „це йому вигідно". Тільки в генезі цей зв'язок можна відновити, а тепер цей зворот на такій стадії (за Розвадовським) семантичного розвитку, що вже ніякого зв'язку не відчувається.

Чимало неясности і в його розумінні словосполучення. З одного боку, він у цьому питанні пішов за Шахматовим, беручи всі можливі комбінації слів із „значущим зв'язком", а з другого боку — „формальні" „пари або трійки слів", подаючи це не як різний підхід до того самого явища (поняття), як воно насправді є, а як різні явища (ст. 74). Хиба його визначень у тому, що він здебільшого не дає їх у вигляді словесної формули, а характеризує явище описово, „розкидано", через те не завжди можна схопити його думку. Так, наприклад, він визначив речення, і це визначення зрозуміле докраю тільки тому, хто знає його джерело — шахматівське визначення. Деяких потрібних для граматичної структури понять він не визначає зовсім, вживаючи їх як щось готове (граматична форма, граматична категорія, частини мови — загальне поняття, тощо). Це утруднює користування його працею, особливо для нефахівців. Утруднюють також користування текстом і деякі невдалі його терміни. Так, він уперше запровадив у нашу граматичну термінологію вислови „одноелементне" та „двоелементне" речення. Ці поняття взяті з синтаксичної системи О. Шахматова, що має для цього терміни „односоставноє" та „двусоставноє" речення. Цих висловів українською мовою „скалькувати" ніяк, бо „односкладове" означає в нас слово з одного складу („він"), а

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КНИГАР У КИЄВІ

(Закінчення з попереднього числа)

За молодих літ був Василь Пилипович народнім учителем. Але, як і більшість свідомих українців, посаду свою втратив як політичнонеблагонадійний. Як розповідали мені, належав він і до якоїсь української політичної організації і був дуже пильним працівником. Одна біда була з ним — його любов до записування всього, що він бачив або чув. Та любов до писання наробила багато клопотів йому і його приятелям.

Не знаю, з якого приводу, а мабуть, просто через підозру, одного разу поліція зробила в багатьох українців трус і деяких з них позаарештовувала. Був у тому числі й Василь Пилипович Степаненко. При трусі забрали в нього, між іншим, і записну його книжку. Та книжка наробила багато клопоту і Василеві Пилиповичу, і тим людям, що їх одночасно з ним заарештовано. Жандармерії ж дала силу даремної праці. Перечитуючи той нотатник, жандарми знайшли там силу-силенну такого матеріялу, якого ніяк не могли зрозуміти. Поруч з записами людей, з якими зустрічався Василь Пилипович, та розмовами з ними були й виписки з заборонених книг і деякі революційні пісні та багато дечого іншого. Все це було для жандармерії зрозумілим, навіть цінним, бо на підставі тієї записної книжечки, кажуть, пороблено ще й нові арешти. Але в тій же записній книжечці були ще й записи, які просто здались жандармерії незрозумілими. Так, наприклад, поруч з описом якоїсь вечірки чи зустрічі стояли такі записи, як: „дві сорочки й пара спідніх не пізніш, як на Семена”. „Молоко подорожчало, вона їм у потилицю” і т. д. Жандармерія такі записи взяла за якийсь таємний шифр протидержавного характеру й почала тягати бідного Василя Пилиповича щодня на допити. Тільки після довгих перевірок виявилось, що в ту записну книжечку заводив Василь Пилипович все, що тільки було, на його думку, потрібним. Так, наприклад, поруч з датуванням свого побачення з якоюсь панною, записував він і те, що дав прачці, або своє невдоволення з підвищенням ціни на якийсь продукт. Справа, про яку розповідали скінчилась звільненням усіх заарештованих, а в тому числі й Василя Пилиповича. Звичайно ніхто й на думці не мав, що зробив це Василь Пилипович свідомо. А свою любов до записів спокутував він тим, що дали йому ймення „Василя Літописця”, під яким його знали всі сучасники. Де й коли познайомився він з Є. Х. Чикаленком, не знаю, застав його я вже на посаді в книгарні „Кіевск-ої Старини”. Мабуть, там він із Чикаленком покумався, бо мав уже синка Богдана, п'яти років, та жінку, яка ним опікувалася й фактично очолювала родину, як це здебільшого буває у нас, на безмежній Україні.

Фаховим книгарем Василь Пилипович не був, а попав на посаду завідувача книгарні, певно, через протекцію, як людина, яка на державній посаді не могла бути. Мабуть, відіграло тут ролю й те, що через свою хворобу він не міг ходити. Книгарню ж, як думали тоді, міг вести й сидячи, аби мав помічників, щоб виконували його накази. Грало ролю ще й те, що всі його знали, як людину чесну, на яку можна покластися, що не буде особисто наживатись з громадського добра. Та й сама книгарня напочатку була дуже маленька, а про асортимент книжок вже й говорити не доводилось. До революції він складався з пари десятків назв. Тільки після 1905 року, коли почали розвиватися видавництва та стало можливим спроваджувати українські книги з-за кордону, книгарня почала збагачуватись новими виданнями й поширюватись. Головне ж було брак покупців. До революції торгівлі книжками майже не було. Рідко коли зайде купити якусь книгу пара людей на день. Та й то не щодня. В таких умовинах Василь Пилипович міг легко впоратися з своєю роботою, але тепер, коли попит на книгу з кожним днем зростав, навіть з добрими помічниками тяжко було йому працювати. Це було видно кожному, хто цікавився книгарською справою. Не хотів цього бачити тільки сам Василь Пилипович. Він уважав, що коли він залишить книгарню, вона негайно припинить своє існування, що тільки він може її вести, що тільки завдяки йому книгарня розвивається.

Придивляючись до ведення книгарні, я скоро переконався, що там абсолютно нічого не робиться для її розвитку.

Саме ставлення Василя Пилиповича до книгарні було мені просто дивним. Він книгу любив, але любив так, що не бажав, щоб вона потрапила до рук читача.

Здебільшого видавець чи автор приносив до книгарні свої видання й здавав їх у комісовий продаж з тим, що за продані примірники розрахунок буде робитись два рази на рік, на 1.VII та на 1. I. Книги передавано в склад. Продавано їх на виразну вимогу покупця. Але покупець не завжди міг дістати те, що було в складі. Частенько йому казано, що тепер немає часу, щоб він зайшов іншим разом. Про рекляму та пропаґанду книжки ніхто й не думав. Саме ставлення до покупців було також якимсь дивним. Покупця не вважали за людину, яку треба обслужити якнайкраще, а за прохача. Часто Василь Пилипович давав свої „авторитетні” зауваження щодо бажаної книги й радив йому прочитати таку й таку книгу, при чому називав цілком протилежне тому, що хотів покупець. В самому поводженні з покупцями Василь Пилипович також не додержувався доброго тону, прийнятого в культурному купецькому світі. Любив він час від часу, як сам казав і „вицупати” такого „задаваку”. Часом такі „вицупи” мали навіть несмачний характер. З багатьох прикладів наведу тут один, який трапився в присутності одного нашого письменника. В книгарню, заповнену покупцями, одного зимового дня заходить якась молода панночка купити книгу. Чи з морозу, чи, може, через нежить вона час від часу тихенько підшморгувала носом. Це так не вподобалось Василеві Пилиповичу, що він не стерпів і, звертаючись до панни, голосно сказав: „Висякайте, панно, носа!”. Почервонівши до волосся, панна прожогом вискочила з книгарні, а за нею й той письменник, що пізніше про це мені розповів.

До письменників, а особливо до початківців, Василь Пилипович ставився теж невідповідно. Часом письменник початківець, не знаючи, куди вдатись із своїм першим твором, ішов не до кого іншого, як до книгаря. В ньому він шукав і суддю, і порадника. Траплялось це часто і в моїй книгарській практиці. Позбутись такої людини, не прийнявши від неї „первородного її гріха”-манускрипту, було б просто образою. Треба було або самому перечитувати й ділитися з ним враженням, або давати якомусь фахівцеві. Часто такі письменники зверталися і до Василя Пилиповича. Він приймав це як належне йому й авторитетно призначав час, коли такий підсудний мав прийти по відповідь. Звичайно, такий манускрипт поринав кудись у глухий кут шухляди. При відвідуваннях бідний письменник одержував відповідь, що „за клопотами ще не встиг перечитати” і так іноді тяглось місяцями, аж поки письменник не забирав того манускрипту або не залишав його на збагачення архіву Василя Пилиповича. Чи перечитував він ті манускрипти взагалі, чи ні, тяжко сказати, але рідко коли давав позитивну оцінку. Розхолоджений початківець часом по такій оцінці ламав своє перо й пускав Пегаса вільно десь пастись. Через таку оцінку Василя Пилиповича ледве-ледве не втратили ми й нашого письменника В. К. Винниченка.

Бувши студентом Київського університету, Володимир Кирилович почав писати свої оповідання. Одним з перших його оповідань була прекрасна річ „Краса і сила”. Написавши цю річ, Винниченко не знав, куди звернутись по пораду, чи варто працювати далі та чи можна приткнути де якось редакції й те оповідання. Знайомств ні з редакцією „Кіевск-ої Старини”, що в той час була єдиним журналом, де б можна було надрукувати українську річ, ні з іншими українськими літературними колами він тоді ще не мав. Єдиною українською установою, де він бував, була книгарня. Він і рішив звернутись до Василя Пилиповича, сподіваючись, що той або сам прочитає й дасть пораду, або попросить якогось українського письменника це зробити. Василь Пилипович прийняв той манускрипт із звичайним авторитетним словом, зауваживши, що тепер багато плодиться того „письмака”. Винниченко, червоніючи, передав свій манускрипт на суд Василя Пилиповича і одержав призначений термін зайти по відповідь. Як і іншим, йому довелось відвідати книгарню кілька разів, нарешті перед останнім разом він рішуче попросив, щоб на другий раз йому повернули манускрипт.

Не відомо, чи перечитав його Василь Пилипович, чи ні. Мабуть, що таки пробував читати. Але коли зайшов туди Винниченко, то застав там ще якогось солідного пана, який розмовляв про щось з Василем Пилиповичем.

Побачивши Винниченка, Василь Пилипович звернувся до нього:

— О, ви знову таки прийшли!

Риючися в шухлядці і витягаючи манускрипт, продовжував: — Візьміть собі, будь ласка, цю дряпанину. Раджу вам краще вчитись, ніж пхатися у письменники. Таких — хоч греблю гати.

Почувши це, та ще при чужому незнайомому панові, Винниченко спалахнув від сорому й лишивши на прилавку свій манускрипт, прожогом вискочив у двері, зарікаючись, певно,

(Закінчення на ст. 6-ій)

Ю. Буряківець

ПОЛІССЯ

Я розумію твій смуток Полісся,
Твій журавлиний під хмарами крик . . .
Брів я по багнах твоїх та узліссях,
І на гужині цей спогад не зник . . .

Сосни похмуро узимку мовгали,
Спали озера, промерзлі до дна,
Але зате як усе оживало,
Як прилітала на крилах весна!

Бились сини твої в гордих загонах,
Як Україну посів супостат, —
Вже їм не багить синьоцвіту-льону,
Моху на стріхах похилених хат!

Я пам'ятаю твій смуток, Полісся,
Нашої долі гіркої полин!
Та загримлять ще ті багна й узлісся! . .
Волі тобі я бажаю, твій син . . .

„двоскладове” — слово з двох складів („вона”). Тим то доводиться запровадити якісь вислови незалежно від російського зразка. У совєтській термінології вживають „одночленне” і „двочленне” речення, але це цілковите безглуздя, бо, наприклад, речення „у полі козаченька вбито” — „односоставне”, тобто, згідно з совєтською термінологією, „одночленне”, а тимчасом у ньому аж три члени речення. Але й Шерехів вислів тут нічого не каже, бо що таке „одноелементне”? Чи головний член — це єдиний елемент речення? Та й мова тут про те, щоб якось назвати не тільки головний член, а й усю групу членів, до нього належних. Тим то ми свого часу запропонували були, вийшовши з поняття „почленування” групи підмета і групи присудка, вислови „одночленоване” і „двопочленоване” речення. Не можна згодитися з Шереховим висловом „синтаксична синонімія”, бо останнє слово дуже вже в'яжеться з лексичними явищами. А крім того, є тут готовий вислів „паралелізм”. „Зв'язку” можна б замінити терміном В. Сімовича „сполучка”. Абсолютно неприйнятний росіянізм „смисловий” (зв'язок). У 20-их роках мали для цього прекрасний вислів „тямовий” (зв'язок між словами). Так само недобре звучить вислів „виражений” (іменником, прикметником тощо), краще — „висловлений”. Але термін „прискладок” дуже добрий, бо створений у дусі українського словотвору (за аналогією з „прискалок”).

(Далі буде)

В. Чапленко

З НЕДРУКОВАНИХ ПОЕЗІЙ О. ОЛЕСЯ

*

Пан Макаренко і Швець
Урядили свято . . .
(Два Пилипи з конопель —
Це вже забагато!).

Наче фенікси нові
З попелу зродились,
І в старі директори
Знову вдвох пошились.

Різні ранґи роздають
Воякам, старшинам,
Визволяють з рабських пут
Матір Україну.

Сталін пташкою тремтить,
З ним — кремлівські мури,
І Чубар вночі не спить,
І . . . сміються кури.

11.ІІІ. 29 р.

*

Затопила чорна туга
Мого серця береги . . .
Ані брата, ані друга,
Тільки люті вороги.

Лийся, пиво бурштинове,
Чорну тугу розпускай,
Оберни ніч в день майовий,
А чужину — в рідний край!

19.XI.27 р.

(Закінчення з 5-ої стор.)

брати перо в руки та соромитись перед людьми.

На щастя, той пан у книгарні, який був свідком присуду Василя Пилиповича, був також причетний до літератури. То був його кум Євген Харлампович Чикаленко.

Побачивши, як вискочив молодик за двері, він звернувся до кума з запитанням, у чому річ.

— Та лазять тут всякі дряпуни, — почав Василь Пилипович, — надряпає чорт-батька-зна-що та й носиться з ним, як з писаною торбою.

— А хто ж то був? — запитав Чикаленко.

— Та якийсь жевжик. Притирив он свою писанину, почав я читати, а воно й купи не держиться. Ось бачите, скільки нагилив, — закінчив він, указуючи на залишений манускрипт.

Євген Харлампович попросив дати йому цю річ на перегляд.

— Та беріть, ради Бога, читайте, коли нема чого робити. Такого добра хоч і лантух можу вам дати, — відповів Василь Пилипович, передаючи йому манускрипт.

На другий день рано, як тільки відчинилась книгарня, а Василь Пилипович засів на своїм троні, до книгарні вскочив Євген Харлампович і, не вітаючись, підскочив до Василя Пилиповича з словами:

— Та чи ви знаєте, хто ви? Ви знаєте, що ви наробили? Ви убивець!

— Та Бог з вами куме! Перехрістіться! Що вам сталось? Кого ж я вбив?

— Хто той чоловік, що приніс вам цю річ? — запитав він, трясучи манускриптом.

— А я хіба знаю, що воно? Якийсь студент. Їх тут багато вештається.

— Та ви знаєте, що вчора ви прогнали надзвичайно талановитого українського письменника? Ви знаєте, що такої речі, як оця, в нашій літературі ще не було? Де він живе, той студент?

Само собою, Василь Пилипович не цікавився адресами своїх підсудних і адресу Винниченка не зразу було знайдено. Його запрошено до „пана" (до Є. Чикаленка) і таким чином повернено до українського письменства.

Подібних епізодів можна було б навести більше, та мене все таки найбільше цікавив Василь Пилипович як книгар, і я найбільше цікавився ним як працівником у справі розповсюдження українських книжок.

Роман Лисняк

ВОНИ ОДРУЖИЛИСЯ

(Гумореска)

Це була маленька й незначна у великій мандрівці народів XX століття історія. Така мала й незначна, що боюся попсувати її ніжну інтимність, настрій та історичну значність, поклавши її на папір. А тимчасом так хотілося б зберегти трохи людського серед бруду таборової політики, територіяльних та інших різниць, що гнітили й ділили таборових громадян!

Але почну . . .

Вона хотіла одружитися. Вона вставала рано — і хотіла одружитися. Вона стояла в черзі по харчевий придїл — і хотіла одружитися. Вона йшла спати — і хотіла одружитися. Вона снила про весілля. Вона хотіла одружитися, одружитися, одружитися і більш нічого на цьому світі. Але не було жадного чоловіка. Чи, справді, не було жадного?

Навколо неї було багато чоловіків. В її кімнаті, на таборовому подвір'ї, в чергах, у театрі. І вона, певно, не одному подобалася, але вона не забувала своїх двох семестрів ветеринарії з Львівського університету, і це було на перешкоді.

Правда, серед десятьох пожильців її таборової кімнати був поет із степової України. Але він, поперше, так само пристрасно не хотів женитися, як вона хотіла.

— Що, женитися?! — казав він. — Краще босими ногами по цілому пеклі пройтися! А подруге, він був східняк . . .

Але кінець-кінцем так склалося, що вони стали — як на таборові відносини — досить добрими друзями. І якось поет Криченко зрозумів, що вона хоче заміж, а зрозумівши, запитав, чому вона не одружиться, коли так жахливо хоче.

— Бо нема чоловіків, — відповіла вона.

Поет Криченко не згодився. Він сказав, що на еміґрації є багато чоловіків і що Оля — чудова дівчина, з якою б він без вагання оженився, якби не боявся пройтися босими ногами по пеклі. Приобіцяв підшукати для неї відповідного кандидата. На жаль, виявилося, що на кожному можна було знайти якусь латку. З усіх чоловіків табору залишалися ще тільки комендант табору сотник Костюк та сам поет Криченко. Комендант табору висловлювався про Олю непогано, але поет Криченко сумнівався щодо його „відповідности": він був лисуватий і взагалі . . .

— Але ми знайдемо когось! — сказав він, — такого, що з кожного погляду відповідатиме вимогам . . .

І він далі йшов на перегляд женихів. Але марно. Та от йому спало на думку таке:

— Ваш чоловік мусить бути ворогом жінок.

— Як це треба розуміти? — спитала Оля.

— Ворог жінок зберігатиме вірність своїй жінці, — сказав він. — Усі інші чоловіки зрадливі. Але такий чоловік, як я . . .

Він не докінчив.

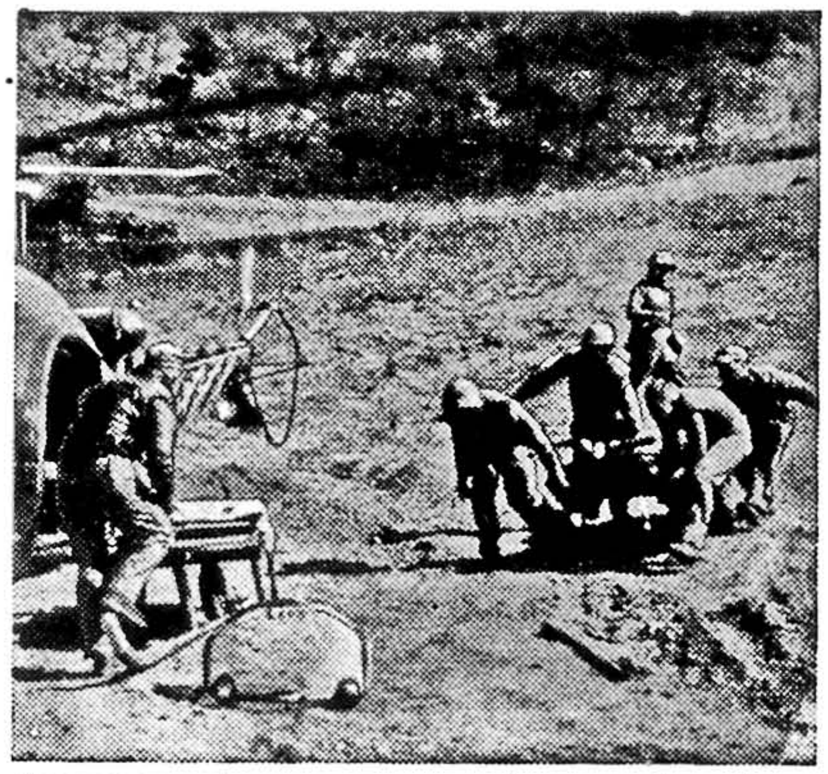
— Я ніколи не вийду заміж за такого чоловіка, як ви, — сказала Оля. — Такі чоловіки, як ви, не вміють цілувати рук, вони егоїсти й не практичні в житті. Поети й письменники взагалі не входять у рахубу, тільки доктори й маґістри.

— Ого! . . Поет Криченко почав боронити чоловіків, що були такі, як він. Це бездоганні чоловіки — джентлмени з крови й прикладні голови родин. Це чоловіки . . . Це такі чоловіки . . .

Так вони говорили доти, доки не склалося так, як у того французького поета, що сказав: „З любови не можна робити жартів". Оля зрозуміла, що таки найкраще мати за чоловіка ворога жінок, а поет Криченко — що як іти до пекла, то найбезпечніше з Олею.

І от одного дня цю пару знайомі побачили в трамваї, як вона їхала до німецької урядової установи, що оформлює шлюби.

Оля з ніжністю дивилась на поетичну чуприну коханого поета Криченка, а поет подумки складав поезію про її карі очі, чорні брови . . . А згодом їх вінчали в церкві.

Американські моряки на корейському фронті переносять пораненого товариша до гелікоптера, що має його перевезти до шпиталя.

НОВИНИ З МЕДИЦИНИ

Отрується окисом вуглецю

„Будьте свідомі небезпеки від окису вуглецю ще до того, як утратите свідомість від нього". Таку пересторогу видав Відділ Здоров'я стейту Мічіґан після того, як 42 особи згинули від отрує́ння цим газом в автах, вдома, в ґаражах чи в туристичних каютах. Цього газу не можна побачити, виявити нюхом чи смаком. Він не подразнює очей, носа чи горла і через те дуже небезпечний. А отруйну силу цього газу видно хоч би з того, що тільки вісім частин окису вуглецю на 1000 частин повітря можуть вбити людину на протязі двох годин. Окис вуглецю постає через неповне спалення бензини, гасу, дрів або вугілля. Щоб запобігти отру́єню, не можна сидіти в авті з увімкнутим мотором при зачинених вікнах. Нагріваючи мотор, треба відчиняти двері ґаража. Не можна допустити, щоб піч у помешканні куріла: дим містить у собі отруйний газ. Коли людина знепритомніє від окису вуглецю, її треба негайно винести на свіже повітря, загорнути в тепле укривало та застосувати роблене дихання, поки не прийде лікар.

Вплив емоцій на . . . зуби

Досліди психо-соматичної медицини (душа й тіло) сягають чимраз далі. Тепер простежено, що духовий стан людини може подекуди впливати на здоров'я її зубів. Деякі ненормальні звички, як от наприклад, надмірне жування, кусання нігтів, смоктання пальців, обгризання олівців чи цибуха люльки, що в них виявляються свідомі або підсвідомі емоційні напруги та конфлікти, можуть пришвидшити нищення зубів. Позбувшись цих лихих звичок, людина зможе запобігти не одній недузі зубів.

Хронічна втома

Про цю „недугу цивілізації" можна почути тепер під деякими назвами: нервова виснага, психоневроза, органічна знемога, функційний розлад, томлива недостатність тощо. Причин цих хвороб треба шукати в духово-емоційних чинниках.

Велику допомогу приносить хворому саме зрозуміння причини поставання цієї недуги. Спокій і відпочинок — це дальший припис. Помірні фізичні вправи допомагають, але тоді, коли їх відповідно й розумно застосовувати. Фізикотерапія корисна, бо вона дає хворому якесь заняття, тему до інших думок і розмови з іншими та створює надію на видужання. Обмеження чи припинення курення дуже часто зменшує втому. У деяких поважніших випадках потрібна допомога психіятра, та здебільшого цю хворобу може вилікувати уважний лікар середових хвороб.

Д-р Ростислав Сочинський.

ШАРЛЬ МОРАС

У Франції, в Турі, помер у віці 84 років Шарль Морас, одна з найкольоритніших постатей французької літератури й публіцистики. Свою письменницьку кар'єру почав він як поет і співець рідного йому Провансу. Перші його твори мали релігійний характер. З кінцем минулого сторіччя він разом з Леоном Доде (сином гумориста А. Доде), письменником Жаком Бенвілем, істориком Морісом Пужо і Марієм Плято заклав боєвий роялістичний орган „Ль'аксьон Франсез". Тут Морас день-у-день писав свої палкі редакційні статті, атакуючи своїм гострим і в'їдливим пером головно уряд Леона Блюма та жидів. Під час німецької окупації Морас підтримував уряд Петена, а це призвело після зігнання німців із Франції до його арешту і засуду на важкі роботи. Фактично він перебував у в'язниці донедавна, і його звільнено тільки на деякий час як хворого. Причиною засуду була не тільки співпраця з Петеном, але й його англофобство та антисемітизм, які на суді й переважали його антинімецькість. За німецької окупації він відважно виявляв свої протинімецькі настрої.

Хоч і рояліст, — він ніколи не був офіційно прийнятий до роялістичного кола. Хоч і палкий римо-католик, за свій агностицизм (філософія, що за джерело пізнання вважає досвід і відкидає надприродні явища) він опинився на католицькому індексі заборонених видань. Морас був членом Французької академії, вибрано його 1938 року за літературні твори, але після засуду його звідти виключили.

ПОЛЬ ЕЛЮАР

У Парижі помер, у віці 57 років, один з чільних модерних поетів Франції — Поль Елюар. Він був одним з головних учасників т. зв. дадаїстичного напрямку в мистецтві і жив близько з такими його творцями і теоретиками як — Пікабія, Бротон і Араґон. З дадаїзму Елюар перейшов до сюрреалістів, що став явищем інтернаціонального значення. Під час останньої війни Елюар, як і другий чільний французький поет — Араґон, став комуністом, і писав оди Сталінові. Комуністична преса у Франції пише сьогодні йому великі похвали, але не згадує про те, що він був комуністом: очевидно, незручно хвалити заступника засудженого в СССР напрямку. А втім, Елюар — характеристичне явище повоєнної Франції, симптом розкладу її еліти, яка на свої витончені нерви потребує вже не шампана, а МВД.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

НОВИЙ ВОКЗАЛ (ДВІРЕЦЬ) У ХАРКОВІ

Як повідомляє газета „Радянська Україна" з 1 листопада ц. р., в Харкові закінчено будівництво нового вокзалу. Це нібито великий будинок, його фасад прикрашений високими колонами, аркою та скульптурними групами. (Наперед можна сказати, що там не без постаті „проводиря, батька й учителя товариша Сталіна!"). Над центральною частиною будинка виведена велика баня, а по боках височіють дві високі башти, у тих баштах будуть приміщення для транзитних пасажирів, а також службові канцелярії. Фасад будинка облицьований білим вапняком, цоколь — червоним гранітом. Головна заля вокзалу на 1,700 кв. метрів, а заввишки — 30 метрів. Він облицьований мармуром і оздоблений українською керамікою, ліпленням, бронзою, кришталем. (Тільки чи будуть допускати в нього бідних колгоспників? Тепер же там генерали, полковники та інші „пани" в погонах! А колгоспники ж іще й не навчилися говорити „по-панському"! Ще чого доброго, опиниться чоловік у такій ситуації, як колись за царя опинився був, потрапивши між панів, Грінченків персонаж з оповідання „Сам собі пан"!).

Вокзал збудовано за проєктом арітектів В. Волошинова, Є. Лимаря та В. Мезенцева. А „стаханівцями" на цьому будівництві були товариш Уткін, товариш Єршов та товариш Барінов, усе, як бачимо, „старші брати". Правда, заплутався між ними й якийсь Бородай, але трудно припустити, щоб він хоч писнув державною мовою цієї „республіки".

НОВІ ВИДАННЯ

Зосим Дончук. Чорні дні. Оповідання. „Перемога". Буенос-Айрес-Філаделфія, 1952, стор. 140. Обкладинка В. Каплуна.

Автор слушно назвав свою збірку „Чорними днями", бо, дійсно, в ній змальовано чорну добу нашого народу, коли він мусить мучитися під найлютішим гнітом, який будь-коли знала історія людства.

В збірці Дончука маємо сім коротших та одне довше оповідання, що займає аж 74 сторінки. Найкоротше його оповідання „Дід Василь" має тільки чотири сторінки, а інші по п'ять, шість, вісім, дев'ять і шіснадцять сторінок. Згадуємо про довжину Дончукових оповідань, бо з неї видно, що автор випробовує свої сили та шукає найкращої форми для вислову своїх мистецьких задумів.

Якщо оцінювати Дончукові писання, то треба ствердити, що він, як то кажуть, уміє „тримати в руках перо", в нього видно хист вибирати цікаві моменти з життєвої дійсности. Але заразом треба б додати, що автор не завжди вміє панувати над своїм матеріялом, не завжди добре орудує словом. Ось возьмімо оцей уривок з його оповідання „Сміх божевільної".

„З ранку мрячить дощ, настирливо ввесь день, терпеливо перетворюючи в болото чорну пахучу землю... Рівне (?), насуплене, сумне, мов пустиня, і монотонне, як дзвін, безмежне небо — без жодної хмарочки, нависло суцільною сіро-бурою ковдрою над містом, і, здавалось, огорнуло сумом увесь світ".

Коли б автор дав був комусь переглянути свої твори, то той, напевно, був би звернув його увагу на те, що про небо не можна писати — „рівне", а також, що воно „без жодної хмарочки", коли йде дощ. І автор не зможе тут виправдатись: він пізніше знов написав, що „сонце прорвало густу заслону безмежних сірих хмар". „А звідки ці хмари взялися, коли їх не було?" — спитається читач. Авторові бракує поради від тих людей, що розуміються на літературі. Навіть великі письменники в чужих літературах годяться із заввагами літературних та мовних редакторів, а великі американські видавництва мають цілі штаби таких працівників. І така співпраця зовсім не знецінює праці й слави поодиноких авторів, навпаки: технічно-мовні поправки, усуваючи невільні недогляди, підносять якість творів, і на деяких чужинних, навіть славних творах, можна прочитати, хто був літературним чи мовним редактором цих видань.

Деякі оповідання Дончука можна б уважати літературними репортажами („Коли буде Україна" та „Останній Великдень на Полтавщині"). Це зовсім не значить, що ми робимо закид авторові, бож тепер цей рід творчости здобув собі право громадянства в літературі, ні, ми тільки констатуємо, що деякі його оповідання близькі до цього жанру. Оповідання „Переправа" виглядає немов уривок із більшого твору.

В оповіданні „Сміх божевільної" трагедію спричинив сліпий випадок, а такі події, хоч би й які вони були трагічні, не належать до літератури. Може, деколи автор дуже вже згущує чорні фарби („Дід Василь"), а це зовсім непотрібне, бо трагедія українського народу під червоною Москвою така чорна, що дійсна правда про неї може настрашити самого люципера на дні пекла.

Кажуть, що автор задумує видавати другу збірку своїх оповідань. Добре буде, коли він дасть комусь її переглянути, бо з цього буде користь і йому, і нашій літературі. Радимо йому це тільки тому, що він таки може щось дати нашому письменству.

Л. Луців

Наталя Забіла. „Чарівна хустинка", казка. Нашим дітям — ОПДЛ.

Віршована казка Наталі Забіли „Чарівна хустинка" — це черговий, шостий випуск бібліотеки юного читача „Євшан-Зілля" (відділ ОПДЛ — Торонто).

Авторка — відома дитяча письменниця підсовєтської України. Твори Н. Забіли відзначаються не лише цікавим змістом і мистецькою формою, але й глибоким знанням дитячої душі та великими виховними й ідейними вартостями. Тим то залюбки читають її й діти по цей бік залізної заслони.

І в „Чарівній хустинці", в основу якої лягли кілька народніх казкових мотивів, авторка чітко провела ідейну лінію, що її легко розкриває малий читач.

Як і всі інші Забілині твори, „Чарівна хустинка" відзначається добірною мовою, легким, жвавим віршем та ясністю й соковитістю поетичних образів. Вона легко доходить до юних читачів.

Ілюстрації (на жаль, нечисленні) належать мистцеві-графікові Миронові Левицькому, що оформив уже декілька видань „Євшан-Зілля".

Хиби друкарсько - технічного порядку треба, мабуть, записати на рахунок відсутности в Торонто відповідної української друкарні. Те саме можна сказати й про технічне виконання кліше.

Ще до св. Миколая й Різдва в-во „Є-З" видасть дальші випуски своєї бібліотеки.

Володимир Барагура

КОРНІЙЧУК ПОДЯКУВАВ ЗА КРИТИКУ

У своєму виступі на XIX з'їзді комуністичної партії в Москві, українсько-совєтський драматург О. Корнійчук дякував ось такими словами:

„Палке спасибі нашій партії за те, що вона так любовно і так терпеливо навчає нас, письменників, працівників мистецтва! Спасибі партії, яка справедливо покритикувала авторів лібретто опери „Богдан Хмельницький", навчила, як підходити по-справжньому до історії свого народу. Ми кардинально переробили лібретто; багато попрацював композитор, і ми сподіваємося, що опера скоро піде, і це буде відповідь на справедливу критику."

ТРИТОМНИК ТВОРІВ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ

Видавництво художньої літератури УССР почало друкувати тритомник творів О. Кобилянської. В першім томі вміщено повість „Людина", оповідання та стаття про творчість письменниці, в другому — повість „Земля", а в третьому повість „У неділю вранці зілля копала", оповідання й автобіографічні дані.

ПАМ'ЯТНИК ІВАНОВІ ФРАНКОВІ В КРИВОРІВНІ

В гірському селі Криворівні, Жаб'ївського району, де іноді відпочивав великий український письменник Іван Франко, збудовано йому пам'ятник. Річ ясна, що большевики з приводу цього вчинили немалий пропаґандивний галас, скликавши на відкриття пам'ятника „колгоспників і лісорубів з багатьох сіл району", як сказано в повідомленні про це „Радянської України".

СІМДЕСЯТРІЧЧЯ ЯКУБА КОЛАСА

Білоруси (кривичі) відзначають тепер 70 років життя найбільшого сучасного білоруського поета Якуба Коласа (прибране ім'я: „колас" — по-білоруському „колос"; справжнє його ім'я й прізвище — К. Міцкевіч). Якуб Колас написав багато поезій, віршованих творів (серед цих найкращі великі поеми „Новая зямля" й „Симон-музика"), прозових і драматичних. Його творчість прикметна своєрідним стилем і цікавою проблематикою. Багато його творів перекладено українською мовою, а переклали ці твори: П. Тичина, Максим Рильський, Микола Терещенко, Микола Нагнибіда й інші. В СССР сімдесятріччя славного письменника відзначають у всесоюзному маштабі і з властивою тамошнім звичаям помпезністю.

НОВИЙ РОМАН Л. КОВАЛЕНКО

Відома українська письменниця Л. Коваленко написала новий роман „Блаженні кроткії". Один уривок з цього роману був надрукований у журналі „Нові Дні" (Торонто, Канада), інші уривки з цього твору читали Т. Позняківна та Я. Ґерус у Нью-йоркському літературно-мистецькому клюбі 21 листопада ц. р. Тема роману — життя на півдні України на початку XX ст. Він написаний з своєрідним легким гумором.

ПОМЕР Ю. ҐЕНИК - БЕРЕЗОВСЬКИЙ

16 листопада ц. р. в Торонто (Канада) на 46 році життя помер Ю. Ґеник-Березовський. Небіжчик походив із села Березова Нижнього (Галичина). Року 1926 закінчив він гімназію в Коломиї, а докторат здобув у Краківському університеті, де його вчителями були Богдан Лепкий та Іван Зілинський. Під час війни працював асистентом при катедрі слов'янських мов у Граці (Австрія). У Канаді, куди він переїхав 1947 р., він викладав слов'янські мови в Торонтонському університеті. Серед українського громадянства небіжчик зажив був популярности головно своїми яскравими деклямаціями творів українських письменників.

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY
НЕДІЛЬНЕ ВИДАННЯ
Редаґує Колеґія

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ:
"SVOBODA"
81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY 3, N. J.
Телефони: BErgen 4-0237 і BErgen 4-0807

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ
НА ТИЖНЕВИК „СВОБОДИ"

На рік у ЗДА	$3.75
На пів року в ЗДА	$2.00
На рік у Канаді	$4.25
На пів року у Канаді	$2.25

Переплату надсилати на адресу:
"SVOBODA", P. O. Box 346
Jersey City 3, N. J., U. S. A.

Ukrainian newspaper published daily except holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand St., Jersey City, N. J. Reentry as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey Cty, N. J., 1911, under the Act of March 8, 1879. Pending. Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

З НАУКИ І ТЕХНІКИ

ВИВІВ КОНЯ ЛЬОДОВИКОВОЇ ДОБИ

Лондонське товариство для збереження фавни в своєму журналі повідомляє, що д-рові Гайнцові Гекові, директорові Геллабрунського зоопарку в Мюнхені пощастило виплекати породу тарпана — дикого коня, що його бачимо на цьому малюнку. Досяг він цього за допомогою методу „реґресивного розведення" тварин, цебто доведенням теперішніх тварин до їхнього первісного стану.

Д-р Гек має в своєму зоопарку 16 таких коней-тарпанів. Він виплекав їх, схрещуючи різні породи коней з метою вивести не найкращі породи, а такі, які існували давніш.

Щоб краще зрозуміти працю д-ра Гека, треба розрізняти „природно"-дикі коні від тих, що втекли від людей та зробилися знову „дикими". Такі дикі коні пасуться в Америці на преріях, і їх називають мустанґами. А треба знати, що до переселення в Америку европейців тут зовсім не було коней, і первісні індіяни, що пізніше вславилися їздою на конях, за часів Колюмба ходили пішки.

Здичілі свійські коні мають буйну гриву, і вони різної масти. Тарпани, цебто коні льодовикової доби, мишасті на масть та мають коротку щетинисту гриву, таку, як у зебри. Тарпани жили при кінці льодовикової доби, а які вони були на вигляд, це ми бачимо на тих малюнках, що збереглися на стінах давніх печер.

Найближчого „родича" тарпана знайшов на початку цього сторіччя біолог М. Пржевальський в степовій пустелі Джунґарії, в китайській провінції Сін-Кіянґ. Тепер з цієї породи залишилося тільки кілька тварин у зоопарку. Коні Пржевальського волохаті та булані на масть, і їх він вважав прапредками наших коней. Через те, що вони мають дуже давні прикмети, д-р Гек злучив їх із ісляндськими та ґоттляндськими кобилами. Потім він злучив їхніх потомків і так довго це повторював, аж поки 1933 року досяг того, що вивівся кінь, дуже подібний до льодовикового коня-тарпана. З дальших поколінь цих „майже тарпанів" народилися короткі, мишасті, з густою гривою лошата, цілком схожі на тих, що їх понамальовувано на стінах давніх печер. Можливо, що найхарактеристичніша їхня прикмета — тверді, мов сталь копита. Один із цих коней пройшов непідкований майже тисячу миль твердими европейськими дорогами, і його копита лишились зовсім не пошкоджені.

Так д-р Гек вивів коня, що жив наприкінці дилювіяльної (льодовикової) доби, цебто приблизно за 16,000 років до народження Христа. За тієї доби в Европі появилася перша людина, що жила з полювання. Доба та почалася десь коло 600,000 років перед Христом. **Лу.**

ТРОХИ СМІХУ

Ю. Балко

ЛОГІКА

— Правда ж, ви за „владу рад"
Стоїте горою? —
Запитали одного
Журналістів двоє.

— Відповім по правді вам,
Дорогі хлоп'ята:
Коли мав би я с и д і т ь,
Краще вже с т о я т и...

ПАЛКЕ ВІТАННЯ

— Що це ви „п а л к е вітання"
Всім вождям гукали?
„Патріота" одного
Друзі запитали.

— Як це, хлопці, ви мене
Ще не зрозуміли?
Прямо ж я не міг кричать:
„Щоб ви п о г о р і л и!"

Один самотній чоловік — це лірика. Два чоловіки — це баляда. Один чоловік і одна жінка — це новеля. Дві жінки та один чоловік — роман, а інколи й траґедія. Два чоловіки та одна жінка — це справжня драма, а коли зійдуться дві жінки та два чоловіки, тоді дуже часто маємо комедію. Якже зійдеться ще більше чоловіків і жінок, то маємо чистісіньке пекло.

— Мені снилося, дядьку, що ви купили мені телевізор.
— Він тобі непотрібний і шкідливий, але можеш собі його затримати.

— Чи це правда, що чоловіки сивіють від брилів?
— Так, але від жіночих!

— А що, сину, склав іспит?
— Так, але на загальне бажання всіх професорів мушу його повторити.

— Чи це ваш родич?
— Так. Це ж четвертий чоловік третьої жінки мого другого чоловіка.

— Ви обвинувачуєте його в тому, що він зняв на вас руку?
— Не за те, що зняв, а за те, що поклав на мою голову.

Одна панночка на вечерницях „Червоної Калини" довший час стояла недалеко від гурту, що в ньому розмовляв загальнозданий автор стрілецьких пісень Льоньо Лепкий. Коли Лепкий усміхнувся (може, навіть і не до неї), врадувана дівчина негайно похвалилася своїй подрузі:
— О, бачиш! Я стільки надивилася на його світлини, що він уже мене знає.

— Мамусю! Під ґанком стоїть якийсь чоловік, співає та просить допомоги.
— Таж ти знаєш, що я зовсім не співаю.

— Зачиніть двері, бож надворі такий мороз!
— Я вже зачинив. Чи надворі від того потеплішало?

— Маєш при собі доляра?
— Не маю.
— А як вдома?
— Дякую, всі здорові.

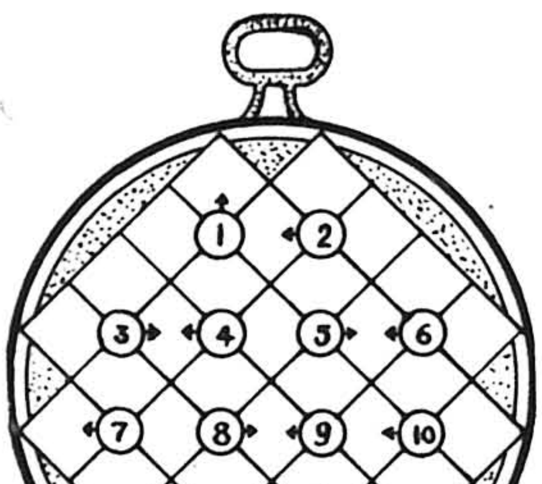
Бабуня проходить з онучатами — десятирічним Івасем та восьмирічною Марійкою, поблизу луки, де пасуться бузьки (лелеки).
— Дивіться, дітки, — каже вона до них: — це ті бузьки, що приносять людям дітей.
— Не знаю, як бути, — озвався потиху до Марійки Івась, — чи сказати їй, що це неправда, чи хай залишається й далі в своїй омані...

— На що має вважати кінний поліцай?
— Щоб не впасти з коня.

— Люба, чи ти вже одяглася?
— Уже... Ось тільки підтягну панчохи. Бо що скажуть твої товариші, як побачать, що в мене панчохи не в порядку?

РОЗВАГА

ГОДИННИКОВА ЗАГАДКА Ч. 1 (чотири пункти)
Склав Є. Р. К.

Починаючи з піль, означених стрілками, і йдучи бігом годинникової стрілки, вписати дванадцять чотирилітерних слів такого значення: 1. кухонна кислина, 2. інакше „прикмета" (зах.-укр.), 3. одяг старовинних римлян, 4. казковий герой Швайцарії, 5. місто в центральній Росії, 6. озеро в Абесінії, 7. військова одиниця, 8. інакше „бенкет", 9. важливий папський документ, 10. будд. священик, 11. назва настоятеля манастиря на Заході, 12. один із трьох Ноєвих синів.

Увага! Розв'язки загадок з ч. ч. 39, 40, 41 й 42 будуть надруковані в 45 числі тижневика.

Просимо виправити помилки в загадці-арабесці ч. 2 (ч. 39 тижневика): під 20-21 частина костела, під 21-22 вигляд, погляд. В решті пунктів числа відповідно пересуваються. У списку учасників змагання пропущено стовідсоткивця Г. Махиню.

ЩО ІДЕ В КИЇВСЬКИХ ТЕАТРАХ?

У жовтні ц. р. в київському театрі опери та балету ішли „Лебедине озеро", „Борис Годунов", „Наталка Полтавка", „Ріґолето", „Маруся Богуславка", „Запорожець за Дунаєм", „Кармен". — В драматичному драматичному театрі ім. І. Франка — „Житейське море", І. Карпенка-Карого, „В степах України" О. Корнійчука, „Глитай, або павук", М. Кропивницького, „Без вини винуваті" Острожського, „Калиновий Гай", „Єгор Буличов" та інші". Ревізор", „Дніпрові зорі", „По той бік". У театрі музичної комедії (оперети) — „Весілля в Малинівці", „Дівочий переполох", „Жюстіна Фавар". — В російському театрі ім. Лесі Українки (?) — „Маскарад", „Слуґа двох ґаспод", „Тридцать сребрєніков", „Хождєніє по мукам".

Як бачимо, серед опер перевищують або російські, або старі українські (хоч про „Марусю Богуславку" не можна сказати, чи це стара мелодрама, чи нова опера, написана на старий сюжет). У драматичному театрі ім. І. Франка „мішаний репертуар".

ВИПРАВИТИ ПОМИЛКУ!

У поезії Ю. Балка, надрукованій у ч. 40 тижневика, у першій строфі переплутано рядки. Має бути так:

Чом по темних по карпатських зворах,
Як удови, журяться смереки?
Чом так вітер тужно тримбітає?

Редакція застерігає собі право 1) виправляти мову, 2) скорочувати надіслані рукописи і 3) взагалі робити зміни редакційного характеру.

Надсилані матеріяли мусять бути переписані на машинці, з одного боку аркуша, на доброму папері і через два інтервали (інтерлінії), а як від руки, то зовсім виразним письмом.

Просимо авторів надсилати тільки недруковані твори та не надсилати рукописів одночасно до нас і до інших редакцій, бо це знецінює і нагие, і ті інші видання!